

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ САТИРИ ЯК ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧОЇ ПРОБЛЕМИ

Поняття „сатира” вимагає передусім чіткої термінологічної ідентифікації, яка, на нашу думку, неможлива без усвідомлення етимології цього слова. Думки учених щодо походження терміну „сатира” розходяться. Більшість новочасних дослідників та довідкових видань виводять етимологію цього поняття від латинського *satura*, що, зі свого боку, є похідним від *lanx satura* – таця або миска, наповнена різноманітними плодами, яка вносилася до храму Церери, богині „полів, землеробства та хлібних злаків”. У цьому сенсі можна, вочевидь, погодитися з Л.Тарасовим, який твердить, що за своїм етимологічним значенням слово „*satura*” пов’язана з латинським коренем *sat*, який наводить на думку про достаток, насиченість, багатство. З огляду на розмаїття плодів, якими наповнювалася жертвна миска, з плином часу слово „*satura*” набуло похідного значення „суміш, мішанина”, яке – як стверджують дослідники – утвердилося в літературі у III-II ст. до н. е., передусім, завдяки двом давньогрецьким поетам: Квінту Еннію а також Пакувію, які – один за одним – випустили збірки під назвою „Сатури”. Це були зібрання байок, анекдотів, діалогічних сенок, невеличких віршів. Ці книги, незважаючи на різножанровість, різноманітність, відмінності у метричній системі, мали одну спільну властивість – напіврозважальний та напівдидактичний характер і переслідували спільну мету – висловити особисту думку автора. Так це поняття було залучене до широкого термінологічного обігу.

Та саме у літературі Давнього Риму відбувається оформлення сатири у окремий поетичний жанр (Невій, Енній, Луцилій) і виникають зародки явища міжжанрової сатири. Поява такого розмежування призводить до виникнення термінологічної неоднозначності поняття „сатира” і його подальшого використання для позначення щонайменше двох естетичних явищ: особливого літературного жанру та особливої форми моделювання дійсності.

Ще в античний період чітко викристалізувались та зберегли своє значення як визначальні, основоположні для сатири й у наші дні основні аспекти цього явища, а саме: різноманітний зміст, викривальний характер, зумовлений невідповідністю зовнішнього і внутрішнього змісту зображуваних явищ, ідеологічну (політичну) злободенність і соціальну спрямованість та дидактичний ефект. На найбільш ранній стадії виникає функціональна поліфонія, тобто сатира (віршована чи змішана) існує не лише як окремий літературний жанр, а починає проявлятися ще й як міжжанровий феномен, що власне й призводить до тієї термінологічної неоднозначності, яка фіксується зараз практично усіма довідковими та науковими виданнями.

У сучасних довідкових виданнях сатира – в широкому розумінні – потрактовується головним чином як художній принцип, як специфічний спосіб осмислення явищ дійсності та їх відображення у творах мистецтва. У цитованих словникових та енциклопедичних статтях сатира осмислюється як певний принцип художньої творчості, що відбиває особливості авторського ставлення до явищ дійсності і специфічний спосіб їх відображення у мистецькому творі. При цьому в роботах такого типу сатира подається як міжжанровий, міжродовий феномен, коли сатиричне ставлення до дійсності реалізується у найрізноманітніших жанрах, проявляється у багатьох відмінних видах поетичних, прозових та драматичних творів.